УДК 657.1

Скакун Л.С., асистент
Житомирський державний технологічний університет

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА БУХГАЛТЕРА: ПОНЯТТЯ ТА СКЛАДОВІ

Розглянуто сутність поняття "професійна етика бухгалтера". Виділено та охарактеризовано основні складові професійної етики бухгалтера

Постановка проблеми. Нечесна робота бухгалтера, низький рівень суспільної довіри, розкриття шахрайств за участю бухгалтера свідчать про необхідність реформування механізмів регулювання бухгалтерської професії. Зокрема у Звіті про результати діяльності державної контрольно-ревізійної служби за 2005-2006 рр. зазначено, що у 2005 р. в результаті заниження в обліку вартості активів, завищення кредиторської заборгованості, взяття до сплати зобов'язань понад затверджені асигнування встановлено порушень на суму 7,9 млрд. грн., а в 2006 р. – 10,5 млрд. грн., що в 1,3 рази більше ніж у 2005 р. Також у 2006 р. в результаті порушень нормативних актів, договірної та розрахункової дисципліни безпідставно завищена кредиторська заборгованість за розрахунками з фізичними та юридичними особами на 105,2 млн. грн.

Нездатність інституційних методів регулювання забезпечити надання достовірної інформації та збалансованість інтересів бухгалтерів та суспільства сприяє виникненню дискусій з приводу впровадження закордонного досвіду регулювання бухгалтерського обліку та підвищення довіри до професії бухгалтера на основі дотримання бухгалтерами норм професійної етики.

Про необхідність приділення більшої уваги питанням впливу етики на бухгалтерський облік також свідчать дослідження польського вченого В.А. Новака (W.A. Nowak), який зазначає, що у сучасному світі організації і управління етичні питання – усвідомлені чи ні – стали невід'ємною складовою професійного життя бухгалтерів та інших осіб пов'язаних з узагальненням фінансової інформації [26, с. 90].

Зростання значення дотримання етичних норм в процесі здійснення професійної діяльності забезпечує широке використання терміну "професійна етика бухгалтера" в практиці бухгалтерського обліку. Проте проблемі визначення сутності даного поняття та основних складових приділено недостатньо уваги, в результаті чого виникають дискусії в науковій і практичній сфері стосовно визначення місця і ролі професійної етики в професійному обліковому середовищі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням ролі та значення етики бухгалтерів, необхідності її дотримання присвячені праці таких авторів як проф. Ф.Ф. Бутинець, проф. Т.Н. Малькова, проф. Л.В. Нападовська, проф. Я.В. Соколов, доц. Н.М. Цвєткова, проф. Л.В. Чижевська, доц. С.Я. Король, Г.І. Бєлякова, Є.Г. Федоренко та ін.

Мета написання статті – визначити сутність поняття "професійна етика бухгалтера" та її складові.

Викладення основного матеріалу дослідження. Професія бухгалтера відрізняється від інших професій тим, що її представники несуть відповідальність за економічну складову не тільки перед власниками, але й перед суспільством в цілому. Нажаль, рівень довіри до бухгалтерів та бухгалтерської професії на сьогодні дуже низький. Як пише проф. Ф.Ф. Бутинець – сьогодні нашій

© Скакун Л.С., 2007

звітності, яка складена за діючими стандартами та перевірена аудиторами ніхто не довіряє, і не лише у нас, але й за кордоном [1, с. 3]. Тому, професійна етика значно впливає на відродження довіри до бухгалтерської професії зі сторони суспільства в цілому і окремих його членів зокрема.

Для того, щоб зрозуміти механізм впливу професійної етики бухгалтера на розвиток професії, економіки, суспільної довіри слід визначити сутність даного поняття, його елементи та механізм їх взаємозв'язку. У результаті дослідження проаналізовано визначення поняття "професійна етика", наведені різними авторами, з метою з'ясування його сутності та чіткості трактування (табл. 1).

Таблиця 1. Аналіз дефініцій поняття "професійна етика"

№ з/п	*Визначення професійної етики як критерій групування*	*Група авторів*	*Кількість джерел*
1	Наука про професійну мораль	Г.П. Мєдвєдєва, М.Г. Тофтул	2
2	Моральна самосвідомість професійної групи та основа суспільної довіри	Є.Г. Федоренко, О.В. Лупікова Е.В.	2
3	Система правил поведінки спеціалістів з врахуванням особливостей їх професійної діяльності	Т.В. Мішаткіна, Я.С. Яскєвіч, Г.В. Дубов, А.В. Опальов, Л.Г. Максімов, Л.П. Максімова, О.С. Кобліков, Г.І. Бєлякова, Н.І. Порубов, Н.В. Осадчук, А. Сарапата (A. Sarapata), І. Лазарі-Павловська (I. Lazari-Pawłowska), П. Лабєнєц (P. Łabieniec), Б. Погоновска (B. Pogonowska), С. Єдинак (S. Jedynak)	12
4	Інституційні норми (кодекси, присяги), які регулюють взаємовідносини між представниками різних професій	Дж. Грей Сідней, Е Нідлз Бєлвєрд, І.С. Кон, Р.В. Кузіна, І. Лазарі-Павловська (I. Lazari-Pawłowska), М. Рог (M. Rog)	5
5	Прикладна соціально-філософська дисципліна	І.А. Дубєрштейн, Е.Е. Лінчєвський, В.П. Савельєв, С.А. Анісімова, О.С. Кобліков, В.О. Лозовий, М.І. Панов, О.А. Стасевська	5

В загальному можна зробити висновок, що чітких підходів до визначення сутності професійної етики досі не існує. Існування виділених підходів до трактування поняття "професійна етика" викликано розглядом даного поняття на основі форм прояву та реалізації професійної етики у суспільстві, і заперечення будь-якого з них вважаємо неправильним.

Під професійною етикою потрібно розуміти сукупність правил, норм поведінки та переконань представників окремої професії, які формуються під впливом змінного професійного середовища, традицій, національної культури та менталітету.

Особливого значення професійна етика набуває в тих професіях, результати праці представники якої впливають на життєдіяльність, особисті риси та долю інших людей. Однією з таких професій є професія бухгалтера.

Тому в науковій літературі дедалі частіше поряд з визначенням професійної етики можна зустріти визначення поняття "професійна етика бухгалтера" (див. табл. 2).

Таблиця 2. Трактування поняття "професійна етика бухгалтера" різними авторами

№ з/п	*Джерело*	*Визначення*
1	Большой бухгалтерский словарь / Под ред. А.Н. Азрилияна. – М.: Институт новой экономики, 1999. – 574 с.	Бухгалтерська етика – це норми поведінки бухгалтерських працівників (с. 562)
2	Король С.Я. Етика професійних бухгалтерів у контексті соціальної відповідальності бізнесу // Школа професійного бухгалтера. – 2007. – № 06 (78). – С. 17-18	Професійна етика бухгалтера – це норми поведінки, сукупність моральних правил, що притаманні професійній діяльності бухгалтера (с. 17)
3	Ларионов А.Д. Лука Пачоли: возникновение и развитие бухгалтерской этики // Бухгалтерский учет. – 1994. – № 8. – С. 47-48	Професійна етика в обліку – поняття багатогранне. Воно охоплює моральні основи професії, професійну підготовку і етичне виховання кадрів, сприйняття історії і традицій в бухгалтерському обліку, зв'язок часів і поколінь облікових працівників, їх міжнародні контакти, взаємозв'язки бухгалтерів з трудовими колективами, власниками і керівництвом підприємства, відносин з банками, фінансовими і податковими органами, аудиторськими і контрольними службами, розвиток демократизації обліку і облікову політику підприємства, стандартизацію і методичне забезпечення обліку, право на інформацію і виконання принципів комерційної таємниці (с. 48)
4	Сигел Дж., Шим Дж. Словарь бухгалтерських терминов: пер. с англ. VIII. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 408 с.	Професійна етика бухгалтера – це моральні принципи та норми поведінки дипломованого бухгалтера вищої кваліфікації при здійсненні ним його професійних функцій (с. 283)
5	Zbigniew L. Zawód księgowego – regulowany czy ustanowiony przez właściciela / Zeszyty teoretyczne rachunkowości. Stowarzyszenie księgowych w Polsce / Rada naukowa. – Warszawa. – 2004. – T. 21 (77). – S. 135-143	Професійна етика бухгалтера – це правильне ведення бухгалтерського обліку, що базується на внутрішньому переконанні про необхідність добре працювати (с. 135)

З твердженням А.Д. Ларінова погодитись важко, оскільки професійна етика бухгалтера не охоплює, але може впливати на розвиток демократизації обліку, облікову політику, стандартизацію і методичне забезпечення обліку, право на інформацію і виконання принципів комерційної таємниці.

Трактування професійної етики бухгалтера надане А.Н. Азріліяном є дуже вузьким оскільки не враховує специфічні моральні норми, які визначають поведінку представників облікової професії в окремих притаманних тільки для них ситуаціях.

Визначення Л. Збігневим (L. Zbigniewym) професійної етики бухгалтера, яка полягає у правильному веденні бухгалтерського обліку, що базується на внутрішньому переконанні про необхідність добре працювати [27, с. 135] є не досить коректним, оскільки дане переконання у кожного працівника буде різним.

Рівні професійної етики бухгалтера. Враховуючи підходи до трактування поняття "професійна етика" та наведені вище трактування професійної етики бухгалтера вважаємо, що професійну етику бухгалтера необхідно розглядати на двох рівнях: теоретичному і практичному.

На теоретичному рівні професійна етика бухгалтера – це прикладна наукова дисципліна, яка вивчає специфіку прояву вимог моралі в даній сфері.

Професійна етика бухгалтера на практичному рівні – це сукупність моральних норм, категорій та принципів, які визначають поведінку бухгалтерів в практичній та повсякденній діяльності та формуються під впливом об'єктивних, змінних умов професійного середовища, традицій та менталітету.

Етика відноситься до гуманітарних дисциплін, предметом вивчення якої є мораль. У структурі етики як науки окремі автори [20, 24] виділяють прикладну етику, яка завжди має конкретного адресата і до складу якої належить професійна етика. Розвиток та існування професійної етики як прикладної наукової дисципліни викликані тим, що вона використовує теоретичні напрацювання етики як науки, перетворює їх в особливу інформацію, яка є необхідною при здійсненні окремого виду діяльності, описує професійну культуру, надає необхідні знання щодо етичних принципів та норм, якими повинен керуватися представник будь-якої професії в процесі здійснення діяльності тощо.

Професійна етика бухгалтера, як і будь-яка прикладна наукова дисципліна, має окремі складові. До них відносяться предмет, об'єкт, завдання (рис. 1).

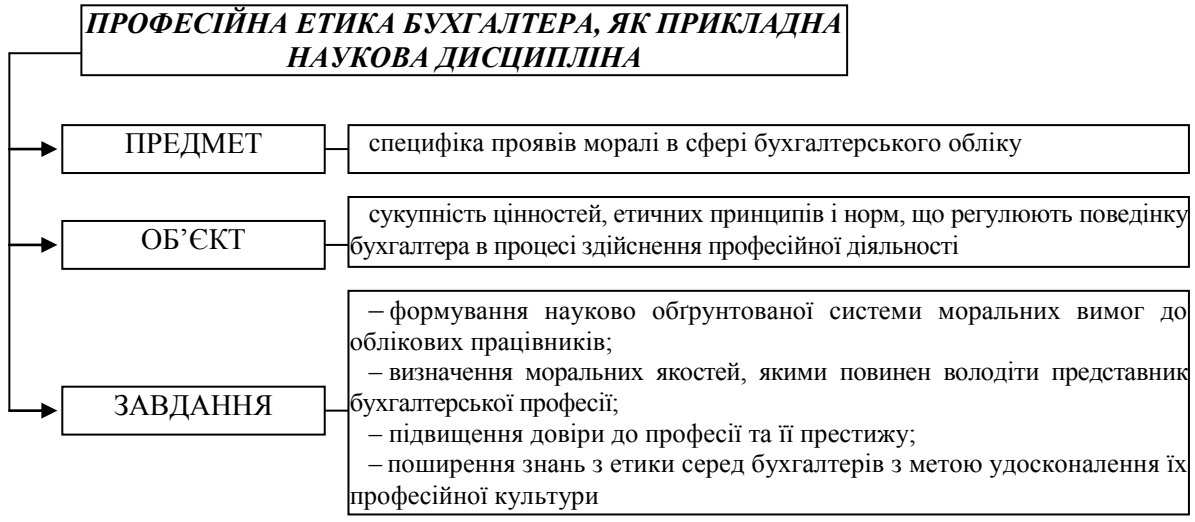

Рис. 1. Складові професійної етики бухгалтера, як прикладної наукової дисципліни

Разом з тим сукупність етичних вимог, норм та правил, які описуються та пояснюються професійною етикою як науковою дисципліною та є базою, в практичній діяльності втілюються у вигляді таких елементів як категорії, моральні норми та принципи професійної етики.

Категорії професійної етики бухгалтера відображають об'єктивні закономірності розвитку моральних відносин та взаємозв'язків між членами професійної групи і суспільством, виступають засобом їх регулювання.

Принципи професійної етики бухгалтера – це фундаментальні уявлення про поведінку представників облікової професії в тій чи іншій ситуації. Як пише проф. Я.В. Соколов – принципи – це як символ віри, хто їх не поділяє, той як би впадає в єрись і повинен бути відсторонений від професійного співтовариства.

Значення принципів професійної етики можна також прослідкувати у вислові Ф. Діомеда, який зазначив, що незалежно від розміру бухгалтерської практики дотримання етичних принципів є вирішальним в ім'я всієї професії, щоб заслужити довіру своїх клієнтів, ринків, уряду та інших осіб, яким потрібно довіритися нашій професії [4, с. 7].

Основні принципи професійної етики проявляються у моральних нормах, що є певними конкретними правилами поведінки, які визначають як повинен поводити себе бухгалтер по відношенню до суспільства та інших людей.

Категорії професійної етики бухгалтера. Для того щоб визначити, які категорії є складовими професійної етики бухгалтера розглянемо основні категорії професійної етики, які виділяються різними авторами.

Різноманітність етичних категорій сприяє виникненню численних класифікаційних ознак. Деякі відомі вчені власні класифікації будували на основі однієї із категорій, яку розглядали як функціональну. Наприклад, Епікур в основу класифікації поклав категорію щастя, Аристотель – категорію блага, Кант – категорію обов'язку.

Значна частина вчених класифікують категорії професійної етики відповідно до структури моралі і виділяють категорії моральної свідомості, категорії моральних відносин і категорії моральної діяльності. Наступні автори [3, 6, 13, 21, 24,] виділяють наступні категорії моральної свідомості: добро і зло, обов'язок, честь, гідність, совість, щастя, сенс життя, справедливість, відповідальність. Дубов Г.В., Опалєв А.В. [20] до категорій моральної свідомості також відносять: моральний принцип, моральна норма, моральне переконання, моральна ціль, моральний вибір, а В.П. Савельєв [21] – сором, покаяння, репутація.

До категорій моральних відносин професійної етики Г.В. Дубов, А.В. Опалєв [20] відносять категорії: моральна взаємодія, моральний конфлікт, моральний авторитет, моральна репутація. Інші категорії за даною класифікаційною ознакою виділяє В.А. Малахов [13] (моральна сутність спілкування між людьми, відкритість і замкненість, толерантність, повага, співчуття, любов, етикет, культура спілкування) та В.П. Савельєв [21] (любов, гордість, чесність, толерантність, співчуття, альтруїзм, милосердя).

Категоріям моральної діяльності приділено увагу лише Г.В. Дубовим, А.В. Опалєвим [20] (категорії моральний вчинок та моральні наслідки) і В.А. Малаховим (свобода дії, свобода вибору, свобода волі, вчинок, співвідношення мети і засобів діяльності, мотив і результат моральної дії).

Виділення відповідно до структури моралі різних категорій окремими авторами свідчить про те, що моральна свідомість, моральні відносини і моральна діяльність завжди виступають в єдності та взаємообумовленості.

В процесі дослідження було також встановлено що наступні автори [5, 7, 12, 15, 19, 23] не виділяють окремих класифікаційних ознак категорій професійної етики. Вони наводять перелік найбільш поширених категорій професійної етики серед яких виділяють благо, благородство, відповідальність, гідність, добро і зло, етична свідомість, етичні дії, порядність, престиж професії, професійний обов'язок, професійний обов'язок, професійні етичні відносини, свобода, совість, справедливість, чесність, честь.

Узагальнивши основні категорії професійної етики, що виділяються різними вченими та науковцями можна зробити висновок, що на сьогодні існують різні ознаки їх класифікації, відповідно до яких відбувається і диференціація самих категорій. Враховуючи специфіку діяльності бухгалтера і взявши за основу класифікацію категорій професійної етики відповідно до структури моралі вважаємо за доцільне в професійній етиці бухгалтера виділити категорії моральної свідомості, моральних відносин і моральної діяльності.

Категорії моральної свідомості. Специфіка категорій моральної свідомості професійної етики бухгалтера полягає в тому, що вони відображають моральне життя даної професійної групи, використовуються для оцінки різних дій та вчинків бухгалтерів. Тому основними такими категоріями є: добро і зло, професійну честь, професійну гідність, совість, професійний обов'язок, відповідальність, професійну справедливість характеристика яких наведена в таблиці 3.

Таблиця 3. Перелік та характеристика основних категорій моральної свідомості професійної етики бухгалтера

Категорії моральної свідомості професійної етики бухгалтера	*Характеристика*
Добро	Етична категорія, яка означає сукупність умов життя, вчинків та норм поведінки бухгалтерів які позитивно оцінені зі сторони суспільства
Зло	Категорія професійної етики бухгалтера, яка означає негативні явища в суспільному або особистому житті, які спричинені працівниками облікової професії (злочинність, скупість, грубість підлість, ігнорування інтересів суспільства)
Професійна відповідальність	Категорія професійної етики, яка характеризує бухгалтера з точки зору виконання ним моральних вимог, відповідності його діяльності професійному обов'язку і необхідності відповідати за наслідки власних дій
Професійна гідність	Категорія, яка виражає оцінку бухгалтером своєї моральної цінності, характеризує самоповагу та його моральну рівність з іншими членами професійної групи та суспільства
Професійна справедливість	Категорія, яка означає такий стан речей, який розглядається як належний і відповідає вимогам відповідності між практичним значенням бухгалтерів в житті суспільства і їх соціальним станом. Професійна справедливість найчастіше проявляється через етичні конфлікти, які виникають в практичній діяльності бухгалтерів
Професійна честь	За допомогою даної категорії виражається оцінка значимості професії бухгалтера в житті суспільства, турбота обліковців про свою репутацію як професіоналів, престиж бухгалтерської професії
Професійний обов'язок	Категорія етики, яка означає відношення працівників облікової професії до суспільства та окремих його членів, яке проявляється в зобов'язанні виконувати окремі визначені дії по відношенню до них в конкретних умовах. Для бухгалтера професійний обов'язок проявляється у професіоналізмі, відданості своїй праці, захисті інтересів суспільства
Сенс життя	Категорія професійної етики бухгалтера, яка полягає в осмисленні життєвих та професійних пріоритетів, формуванні та визначенні цілей і перспектив професійної діяльності в контексті життєдіяльності суспільства
Совість	Категорія, яка характеризує здатність бухгалтера самостійно контролювати себе, формулювати моральні обов'язки, вимагати від себе їх виконання і здійснювати самооцінку здійснених вчинків

Відповідно до структури моралі складовими професійної етики бухгалтера також є категорії моральних відносин і моральної діяльності. На основі трудових відносин формуються моральні, оскільки професійна діяльність впливає на формування індивідуальних переконань та цінностей. Ми погоджуємось з С.А. Анісімовим, що діяльність групи людей з притаманними їй моральними та іншими відносинами – це те мікро середовище, яке продовжує формування особистості і накладає відбиток на моральні якості людей, які належать до окремої соціальної групи [15, с. 41].

Категорії моральних відносин. Вважаємо, що до категорій моральних відносин професійної етики бухгалтера необхідно віднести категорії, які відображають взаємодію моральних суб'єктів, в нашому випадку – бухгалтерів. Враховуючи узагальнення зроблені основі проведеного дослідження пропонуємо до категорій моральних відносин віднести наступні: толерантність, повага, співчуття, культура спілкування, професійна культура, альтруїзм, милосердя, професійний такт.

Категорії моральної діяльності. Категорії моральної діяльності в професійній етиці бухгалтера відображають характеристику вчинків представників даної професії, які мають власну структуру, поєднують у собі зовнішні, внутрішні і особистісні складові (професійна майстерність, професійна кваліфікація, свобода дії, свобода вибору, свобода волі, результат діяльності). Характеристика основних категорій моральних відноси і моральної діяльності професійної етики бухгалтера наведена в табл. 4.

Таблиця 4. Перелік та характеристика основних категорій моральних відносин та моральної діяльності професійної етики бухгалтера

Категорії професійної етики бухгалтера	*Характеристика*
Категорії моральних відносин	
Альтруїзм	Категорія професійної етики бухгалтера, яка відображає необхідність безкорисливого служіння бухгалтера суспільству, готовність до нехтування власними інтересами заради блага іншої людини
Культура спілкування	Категорія професійної етики, яка відображає суму набути бухгалтером знань і вмінь, навичок спілкування, які сформовані і прийнятні в суспільстві
Милосердя	Етична категорія, в якій проявляється готовність бухгалтера допомагати кожній людині, яка потребує допомоги
Повага	Категорія професійної етики, яка відображає таке ставлення бухгалтера до працівників, користувачів інформації, власників, яке на практиці дає змогу реалізувати їх гідність
Професійна культура	Етична категорія, яка відображає комплекс стереотипів свідомості і поведінки бухгалтерів в процесі діяльності, які спричинені особливостями професійної діяльності
Професійний такт	Категорія, яка пов'язана з вмінням бухгалтера діяти в конкретних ситуаціях професійної діяльності враховуючи індивідуальні якості об'єкта праці обираючи найбільш доцільні прийоми і засоби впливу на особистість
Співчуття	Категорія професійної етики, яка відображає розуміння бухгалтером почуттів працівників, користувачів інформації, прагнення допомогти та підтримати в складній ситуації
Толерантність	Категорія професійної етики бухгалтера, яка характеризує ставлення облікових працівників до інтересів, переконань, вірувань, звичаїв і поведінки інших людей
Категорії моральної діяльності	
Вчинок	Етична категорія, яка складається з наступних елементів: мотиву, наміру, мети, дії, наслідків, самооцінки бухгалтером свого вчинку
Моральна свобода	Категорія професійної етики, яка охоплює проблеми можливості бухгалтера бути самостійною та творчою особистістю
Наслідки	Категорія професійної етики, яка відображає об'єктивний результат до якого призвели дії бухгалтера
Професійна кваліфікація	Етична категорія, яка передбачає, що бухгалтер в процесі здійснення професійної діяльності повинен мати належний рівень знань та компетенції
Професійна майстерність	Категорія професійної етики, яка відображає мистецтво володіння бухгалтерською професією
Свобода волі	Як етична категорія означає, що здійснюючи вчинок, бухгалтер здійснює моральний вибір між добром і злом, моральним і аморальним в процесі здійснення професійної діяльності

Розглянувши основні категорії професійної етики бухгалтера, можна зробити висновок про неможливість їх існування відокремлено, оскільки вони є системою, елементи якої взаємопов'язані. Категорії моральної свідомості зумовлюють існування категорій моральних відносин і моральної діяльності, і навпаки.

Принципи та моральні норми. Крім категорій, важливими складовими професійної етики бухгалтера є принципи та моральні норми.

Принципи професійної етики бухгалтера характеризують його поведінку і є складовими характеру. Чесність, об'єктивність, професійна компетентність та належна ретельність, конфіденційність, професійна поведінка – це фундаментальні принципи яких повинен дотримуватися бухгалтер в процесі здійснення професійної діяльності і які є складовими його професійної етики. Визначення та перелік даних принципів зазначені в Кодексі Етики Професійних Бухгалтерів [8, с. 6-7], який був розроблений Міжнародною Федерацією Бухгалтерів і набрав чинності 30 червня 2006 року. Вітчизняні вчені та науковці Р.В. Кузіна [10, с. 94-95], О.В. Мельникова [14, с. 107], Л.В. Нападовська, О.І. Мазіна [16, с. 23], С.Я. Король [9, с. 17], В.К. Орлова [17, с. 115],

Д.А. Панков [18, с. 11-12] виділяють тотожні принципи професійної етики бухгалтерів, без дотримання яких неможливо забезпечити виконання цілей бухгалтерської професії.

В Кодексі етики членів Інституту професійних бухгалтерів Росії (2004 р.) зазначено, що фундаментальні принципи Кодексу носять загальний характер і не спрямовані на вирішення етичних проблем, які виникають перед професійним бухгалтером (аудитором) в кожному конкретному випадку. До складу даних фундаментальних принципів належать: чесність, об'єктивність, професійна компетентність, конфіденційність, незалежність, принцип лояльності, пояснення яких принципів співпадає з принципами зазначеними в Кодексі Етики Професійних Бухгалтерів [8], який був розроблений Міжнародною Федерацією Бухгалтерів.

На відміну від Кодексу Етики Професійних Бухгалтерів МФБ в польському Кодексі етики в бухгалтерському обліку від 31 грудня 2006 р. виділено 9 загальних принципів етики, яких обов'язково повинні дотримуватися практики-бухгалтери (табл. 5).

Таблиця 5. Принципи етики зазначені в польському Кодексі етики в бухгалтерському обліку від 31.12.06. [25]

№ з/п	*Принцип етики в бухгалтерському обліку*	*Характеристика*
1.	Принцип професійної компетенції	Особа, яка займається бухгалтерським обліком володіє належною професійною підготовкою, постійно розширює та актуалізує фахові знання, удосконалює професійні вміння, а також їх використовує з метою, що її праця могла бути визнаною як така що виконана чесно та ретельно
2.	Принцип високої якості праці	Проявляється в тому, що особа, яка займається бухгалтерським обліком повинна дотримуватися належної старанності і об'єктивізму при систематизації інформації, отриманої через систему бухгалтерського обліку, так щоб вона заслуговувала на довіру користувачів
3.	Принцип професійної незалежності	Особи, які займаються бухгалтерським обліком означає необхідність вираження незалежної думки в питаннях, які потребують розгляду в даній сфері
4.	Принцип відповідальності за підготовку та надання бухгалтерської інформації	Означає усвідомлення необхідності підготовки та надання особами, які займаються бухгалтерським обліком цієї інформації відповідно до норм права та етики
5.	Принципи поведінки особи, яка займається бухгалтерським обліком в її відносинах з особами та інститутами, які з нею пов'язані	Базується на повазі, розумінні, незацікавленості, доброзичливості, спільному накопиченні і обміні досвідом
6.	Принципи поведінки особи, яка займається бухгалтерським обліком у випадках суперечок і спірності інтересів	Базується на прагненні до об'єктивних і полюбовних розв'язань в таких ситуаціях
7.	Принципи поведінки особи, яка займається бухгалтерським обліком в окремих ситуаціях на підприємстві або підприємства, яке надає послуги з ведення бухгалтерського обліку	Полягає в прагненні виконання принципів бухгалтерського обліку, з особливим врахуванням принципів детального і правильного відображення і норм етики
8.	Принцип збереження професійної таємниці	Означає, що особа, яка займається бухгалтерським обліком повністю дотримується права правління підприємства до нерозповсюдження нею внутрішньої інформації, надання якої є необов'язковим в світлі права, але яка може мати господарське значення для підприємства
9.	Принцип пропозиції послуг зі сфери бухгалтерського обліку	Закладає чесність в спробах пов'язаних із застосуванням різних форм маркетингової діяльності та інших дій, які мають на меті пошук користувачів послуг зі сфери бухгалтерського обліку

Розглянувши закордонний досвід виділення принципів професійної етики бухгалтера пропонуємо доповнити принципи професійної етики бухгалтера принципом відповідальності за підготовку та надання бухгалтерської інформації, в якому закріпити види відповідальності та покарань бухгалтерів за надання недостовірної інформації. Включення даного принципу до принципів професійної етики бухгалтерів та його закріплення в Кодексі етики дозволить зменшити кількість випадків надання недостовірної інформації, підвищити престиж облікової професії, притягнути до відповідальності бухгалтерів, які фальсифікують дані бухгалтерського обліку з метою задоволення власних інтересів, або інтересів власників.

Принципи професійної етики бухгалтерів знаходять своє втілення у професійно-моральних нормах, які складаються з сукупності певних заборон та вимог, які регулюють професійну поведінку та діяльність бухгалтера (наприклад “не вкради”, “не кажи неправду”, “поважай інтереси інших” тощо).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Виходячи з вищенаведеного приходимо до висновку, що під професійною етикою бухгалтера необхідно розуміти сукупність категорій, принципів та моральних норм, які визначають поведінку бухгалтерів в практичній та повсякденній діяльності і формуються під впливом об’єктивних, змінних умов професійного середовища та менталітету, а також наукову дисципліну, яка вивчає специфіку прояву вимог моралі в даній сфері.

Основні складові професійної етики, визначені на основі проведеного аналізу, наведено на рис. 2.

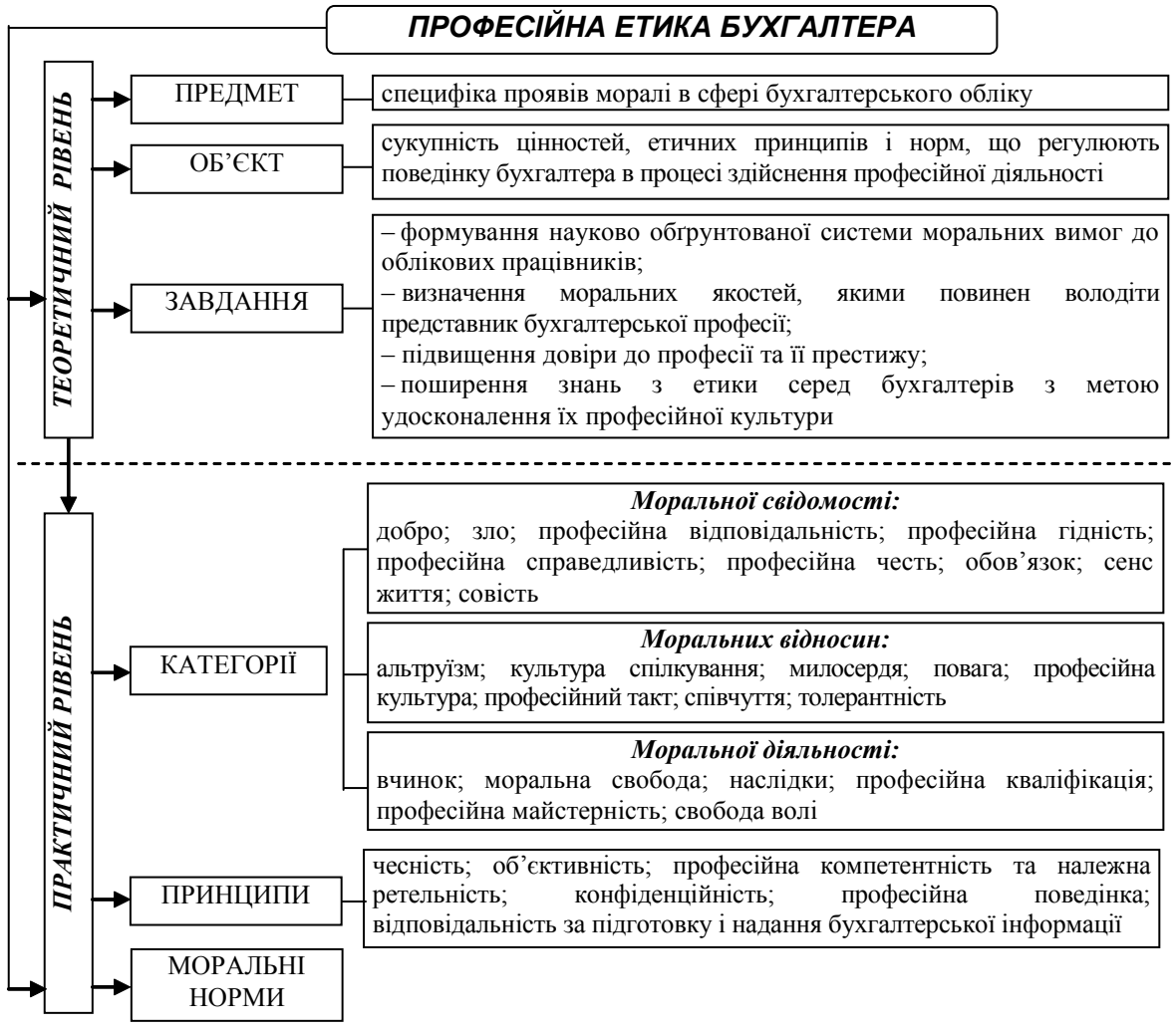

Рис. 2. Складові професійної етики бухгалтера на теоретичному і практичному рівнях

Розглянувши структуру професійної етики бухгалтера на теоретичному і практичному рівнях можна зробити висновок, що специфіка її складових визначається умовами взаємовідносин індивідів в сфері бухгалтерської професії. Виділені категорії професійної етики бухгалтера виступають засобом регулювання відносин та поведінки представників облікової професії та окремих індивідів (власників, управлінців, користувачів інформації, працівників тощо) на основі вираження моральних вимог суспільства до професії.

Розглянувши основні категорії професійної етики бухгалтера (категорії моральної свідомості, моральних відносин і моральної діяльності) зроблено висновок про неможливість їх існування відокремлено, оскільки вони є системою, елементи якої взаємопов'язані.

Однією з складових професійної етики бухгалтера є принципи. В результаті дослідження запропоновано крім визначених в Кодексі Етики Професійних Бухгалтерів Міжнародної Федерації Бухгалтерів до складу принципів професійної етики бухгалтера включити принцип відповідальності за підготовку та надання бухгалтерської інформації, в якому закріпити види відповідальності та покарань бухгалтерів за надання недостовірної інформації.

Список використаної літератури:

1. *Бутинець Ф.Ф.* Облік і аудит в Україні // Вісник ЖДТУ. – 2004. – № 1 (27). – С. 3-12.

2. Большой бухгалтерский словарь / Под ред. А.Н. Азрилияна. – М.: Институт новой экономики, 1999. – 574 с., с. 562.

3. *Волченко Л.Б.* Добро и зло как этические категории. – М.: "Знание", 1975. – 64 с.

4. *Диомеда Ф.* Профессиональные бухгалтера малых и средних предприятий и этика // Школа професійного бухгалтера. – 2007. – № 06 (78). – С. 6-12.

5. *Дуберштейн И.А., Линчевский Э.Э.* Проффесиональная этика и психология в торговле: Учебник для техн. Училищ. – М.: Высш. Школа, 1980. – 168 с.

6. Етика: Навчальний посібник / В.О. Лозовой, М.І. Панов, О.А. Стасевська та ін. / За ред. В.О. Лозового. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 224 с.

7. *Кобликов А.С.* Юридическая этика. Учебник для вузов. – М.: "НОРМА", 2002. – 160 с.

8. Кодекс Етики Професійних Бухгалтерів 2006. Міжнародної Федерації Бухгалтерів / Перекл. з англ. за ред. С.Я. Зубілевич. – Київ: ФПБАУ, 2007. – 104 с.

9. *Король С.Я.* Етика професійних бухгалтерів у контексті соціальної відповідальності бізнесу // Школа професійного бухгалтера. – 2007. – № 06 (78). – С. 17-18.

10. *Кузина Р.В.* О Целесообразности введения курса "Этика профессиональных бухгалтеров" в программу обучения магистров / Кодекс етики професійних бухгалтерів: досвід, реалії, перспективи. Доповіді на Міжнародній конференції 31 травня-1червня 2007 р. – К.: ФПБАУ, 2007. – 168 с.

11. *Ларионов А.Д.* Лука Пачоли: возникновение и развитие бухгалтерской этики // Бухгалтерский учет. – 1994. – № 8. – С. 47-48.

12. *Максимов Л.Г., Максимова Л.П.* Профессиональная этика юриста: Практ. пособие. – Мн.: "Молодежное научное общество", 2000. – 166 с.

13. *Малахов В.* Етика: Навчальний посібник Курс лекцій. – 2-ге вид. доп. і перероб. – К.: Либідь, 2000. – 384 с.

14. *Мельникова О.В.* Професійна етика майбутнього бухгалтера банківської сфери / Кодекс етики професійних бухгалтерів: досвід, реалії, перспективи. Доповіді на Міжнародній конференції 31 травня-1червня 2007 р. – К.: ФПБАУ, 2007. – 168 с.

15. Методика преподавания этики в вышей школе: Методическое пособие для преподавателей / Под ред. С.А. Анисимова. – М.: Высшая школа, 1980. – 144 с.

16. *Нападовська Л.В., Мазіна О.І.* Необхідність дотримання професійної етики як основи становлення бухгалтера // Школа професійного бухгалтера. – 2007. – № 06 (78). – С. 23-24.

17. *Орлова В.К.* Професійна етика – одна з вимог Міжнародних Стандартів Освіти для професійних бухгалтерів Кодекс етики професійних бухгалтерів: досвід, реалії, перспективи. Доповіді на Міжнародній конференції 31 травня-1червня 2007 р. – К.: ФПБАУ, 2007. – 168 с.

18. *Панков Д.А.* Бухгалтерский учет и анализ в зарубежных странах. – Минск: ИП "Экоперспектива", 1998. – 238 с.

19. *Порубов Н.И.* Юридическая этика: Учеб. Пособие / Н.И. Порубов, А.Н. Порубов. – Мн.: Выш. шк., 2003. – 352 с.

20. Профессиональная этика сотрудников правоохранительных органов: Учебное пособие / Под ред. Г.В. Дубова, А.В. Опалева. Изд. 2-е, испр. и допол. – М.: ЦЮЛ, "Щит", 2001. – 384 с.

21. *Савельєв В.П.* Етика: Навчальний посібник. – 2-ге вид., виправлене. – Львів: "Магнолія Плюс", 2006. – 244 с.

22. *Сигел Дж., Шим Дж.* Словарь бухгалтерских терминов: пер. с англ. VIII. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 408 с.

23. *Федоренко Е.Г.* Профессиональная этика: Монография. – К.: "Вища школа", 1983. – 216 с.

24. Этика: Учебное пособие / Т.В. Мишаткина, З.В. Бражникова, Н.И. Мушинский и др. / Под ред. Т.В. Мишаткиной, Я.С. Яскевич. – 3-е изд., стереотип. – Мн.: Новое знание, 2004. – 509 с.

25. Kodeks Etyki w Rachunkowości na dzień 31.12.06. // www.skwp.org.pl.

26. *Nowak W.A.* Etyczne determinanty systemów rachunkowości rzarządczej i controllingu // Zeszyty teoretyczne rachunkowości. Stowarzyszenie księgowych w Polsce/ Rada naukowa. – Warszawa. – 2000. – T. 54. – S. 83-95.

27. *Zbigniew L.* Zawód księgowego – regulowany czy ustanowiony przez właściciela / Zeszyty teoretyczne rachunkowości. Stowarzyszenie księgowych w Polsce/ Rada naukowa. – Warszawa. – 2004. – T. 21 (77). – S. 135-143.

СКАКУН Людмила Степанівна – асистент кафедри аналізу і статистики Житомирського державного технологічного університету

Наукові інтереси:
– професійна етика бухгалтера